

Eduskunnan hallintovaliokunta

Lausuntopyyntönne

VNS 3/2016 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017 - 2020 Teema: maahanmuutto- ja kotouttaminen

Yleinen taloudellinen tilanne

Tilastokeskuksen julkaisemien vuoden 2015 ennakkollisten tilinpäätöstietojen mukaan kuntatalouden tilanne on odotettua parempi. Kuntien ja kuntayhtymien tilikauden tulos oli 300 miljoonaa euroa. Vuosikate kattoi poistoista 98 %. Kuntien velkaantuminen kohdistui valtaosin investointien eikä toimintamenojen rahoitukseen. Velkaantumismuutos hidastui merkittävästi aikaisempiin vuosiin verrattuna. Alueellinen eriytyminen jatkuu, erityisesti alle 6000 asukkaan kunnissa on paineita verojen kiristykseen.

Vaikka hallituksen toimenpiteet ovat toteutuessaan lievästi helpottamassa kuntien taloustilannetta, on kuntien omien säästö- ja tehostamistoimien merkitys ollut huomattava. Kunta-alalla leikattiin vuonna 2015 henkilöstömenoista noin 300 miljoonaa euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon menojen kasvu on ollut viime vuosina maltillista, ikääntymisen aiheuttamista paineista huolimatta.

Kuntien tulevaisuuden näkymät

Alustavan arvion mukaan hallituksen toimenpiteiden yhteisvaikutus vuoden 2019 tasolla olisi noin 0,7 miljardia euroa kuntataloutta vahvistava. Tähän sisältyy kuitenkin merkittäviä epävarmuustekijöitä, kuten menorajoitteeseen liittyvien toimien täysimääräinen toteutuminen ja maksujen muutosten käyttöönotto kunnissa. Kiinteistöveroja kehitetään mutta toisaalta indeksidonnaisia menoja leikataan alhaisen inflaation vuoksi, mikä merkitsee peruspalveluiden valtionosuuksiin 75 miljoonan leikkausta.

Kuntien talouspaineet säilyvätkin kireinä. Keskeistä on, että myös kuntien tehtävien ja velvoitteiden osalta päästäisiin eteenpäin ja kuntien mahdollisuuksia toimintojen kehittämiseen ja tuottavuuden lisäämiseen vahvistettaisiin keventämällä valtion ohjausta.

Kasvava työttömyys, erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, turvapaikkahakijoiden määrä, perus- ja ansioturvaan tehtävät leikkaukset sekä korkeana pysyttelevät investointitarpeet aiheuttavat lisämenopaineita kuntien palveluihin ja tulonsiirtoihin.

Paineet ovat suuret erityisesti työmarkkina- ja toimeentulotuessa, josta kunnat rahoittavat jatkossakin puolet Kela-siirrosta huolimatta. Kuntien osuus työmarkkinatuen rahoituksesta on jo yli 400 miljoonaa euroa. Ikäsidonnaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kysynnän arvioidaan kasvavan noin prosenttiyksikön joka vuosi. Näiden haasteiden ratkaisemisessa kilpailukyky, talouskasvu ja työllisyys ovat avainasemassa. Rakenteelliset uudistukset vaikuttavat onnistuessaankin vasta vuosien päästä.

Kuntatalousohjelma painottuu kehitysnäkymien tarkasteluun eikä siinä ole arvioitu tulevan aluehallinto- ja sote-uudistuksen vaikutuksia. Myös ns. yhteiskuntasopimukseen liittyvät ratkaisut tulevat toteutuessaan vaikuttamaan kuntatalouteen jatkossa. Huomattava kuitenkin on, että kuntatalousohjelman ennusteissa on kyse painelaskelmasta edellyttäen, että muutoksia nykyisestä ei tapahdu eivätkä kunnat itse ryhdy sopeutustoimenpiteisiin tulevien haasteiden ratkaisemiseksi.

Maahanmuutto ja kotouttaminen

Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että turvapaikanhakijamäärän kasvu nostaa kehysmenoja. Vuodesta 2016 alkaen turvapaikanhakijamääräksi arvioidaan 10 000 henkeä vuositaitin. Hakijoista arvioidaan noin kolmanneksen saavan oleskeluluvan. Jokaista turvapaikan saanutta kohti arvioidaan tehtävän kolme perheen yhdistämishakemusta, joista noin puolet hyväksyttäisiin. Oletuksena on, että turvapaikan saaneet eivät työllisty nopeasti.

Kuntaliitto katsoo, että turvapaikanhakijoiden määrän merkittävä kasvu sekä odotettavissa olevien myönteisten oleskelulupapäätösten ja perheen yhdistämisen aikaisempia vuosia suuremman määrän vuoksi valtion panostusta humanitaarisin perustein tulneiden maahanmuuttajien kotouttamiseen ja palveluihin tarvitaan nykyistä enemmän. Vaikka maahanmuuttajien työllistyminen on haasteellista, on kotouttaminen tärkeä tekijä syrjäytymisen ehkäisyssä.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan maahanmuuttoon ja turvapaikkahakemusten käsittelyprosessiin liittyvät viranomaistoiminnot ja vastaanottotoiminta ovat olleet suurien haasteiden edessä. Maahanmuuttoviraston resursseja on perustellusti lisätty. Oleskeluluvan saamisen jälkeen vastaanottokeskuksista on tavoitteena siirtyä mahdollisimman pian kuntiin. Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että keskimääräinen kuntaan siirtyminen on vuonna 2015 hidastunut verrattuna vuoteen 2014.

Kuntaliitto katsoo, että oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden siirtyminen kuntiin tulee tapahtua tiiviissä yhteistyössä vastaanottokeskuksen, kuntien ja ELY-keskusten välillä. On tärkeää, että kotouttaminen voidaan aloittaa mahdollisimman pian kuntaan siirtymisen jälkeen.

Kuntaliitto korostaa, että kuntien ja työhallinnon järjestämällä kotouttamistoinnilla on ratkaiseva merkitys maahanmuuttajien integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajien, kuntien ja koko yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että kotouttaviin toimiin osoitetaan riittävät voimavarat kotoutumisajan alkuvaiheesta lähtien.

Kuntien mukaan suurimmat esteet kuntapaikoista sopimiseen ELY-keskusten kanssa ovat riittämättömät laskennalliset korvaukset, liian lyhyt korvausaika, kankea korvausjärjestelmä, henkilöresurssien puute kunnissa, kuntien vaikea asuntotilanne, työpoliittisen kotoutumiskoulutuksen vähäisyys paikkakunnalla sekä voimakas oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden itsenäinen ja omaehtoinen muutto kuntiin. Kunnat ovat lisäksi todenneet, että varsinkin maassaolon alkuvaiheessa maahanmuuttajien palvelemiseen käytetään aikaa ja henkilöresursseja noin 1,5 - 2 -kertaisesti kantaväestöön verrattuna. Eduskunnan hallintovaliokunta on mietinnössään 4/2016 katsonut, että laskennallisten korvausten tason jälkeensä jääneisyys on ollut yksi syy siihen, etteivät kunnat ole olleet kovin halukkaita tekemään sopimuksia ELY-keskusten kanssa.

Valtio maksaa kunnille laskennallisia korvauksia kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. Tällä hetkellä valtion maksamat laskennalliset korvaukset kunnille ovat 6845 euroa vuodessa alle 7-vuotiaista ja 2300 euroa vuodessa 7 vuotta täyttäneestä henkilöstä. Korvauksia maksetaan kunnille kiintiöpakolaisista neljän vuoden ajan ja muiden henkilöiden osalta kolmen vuoden ajan. Korvaukset eivät ole riittäviä.

Laskennallisten korvausten taso määriteltiin vuonna 1993. Sen jälkeen laskennallisia korvauksia on korotettu kaksi kertaa. Vuonna 2010 korvauksia korotettiin kymmenellä prosentilla ja vuonna 2011 korotettiin yli 7-vuotiaista maksettavaa korvausta kymmenellä prosentilla. Tilastokeskuksen julkisten menojen hintaindeksin mukaan kuntien sosiaalitoimen kustannukset ovat vuosina 1993 - 2014 nousseet 75,9 %. Jotta korvaustaso vastaisi vuoden 1993 jälkeen tapahtunutta kustannusten nousua sosiaalitoimessa, tulisi laskennallisten korvausten alle 7-vuotiaiden osalta olla 10 946 euroa vuodessa ja 7 vuotta täyttäneiden osalta 3342 euroa vuodessa. Hintaindeksin mukainen nousu kuvaa ansiotasoindeksin ja inflaation mukaista nousua. Todellisuudessa kuntien kustannukset ovat sosiaali- ja terveystoimessa nousseet tätä enemmän, kun otetaan huomioon palvelujen laadullinen ja määrällinen muutos. Esimerkiksi päivähoitopaikan nettokustannukset kunnalle yhtä hoidettavaa alle 3-vuotiasta lasta kohden kokopäivähoidossa ovat vuodessa noin 15 400 euroa ja yli 3-vuotiasta lasta kohden noin 9400 euroa vuodessa.

Kuntaliitto painottaa, että kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta kunnille maksettaviin laskennallisiin korvauksiin tulee kohdistaa hallituskauden aikana määrällinen korotus asteittain niin, että korvausten jälkeenjääneisyys korjaantuu. Myös eduskunnan hallintovaliokunta on mietinnössään 4/2016 katsonut, että laskennallisten korvausten tasoa tulisi korottaa.

Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen on ensiarvoisen tärkeää. Erityisesti maassaolon alkuvuosina on työpoliittisen kotoutumiskoulutuksen oikea-aikaisuudella ja riittävyydellä suuri merkitys maahanmuuttajan työllistymiselle ja integroitumiselle yhteiskuntaan. Kotoutumiskoulutuksen resursseja arvioitaessa on otettava huomioon se, että suuri osa oleskeluluvan saavista turvapaikanhakijoista on työiässä olevia henkilöitä.

Työpoliittinen kotoutumiskoulutus on aikuisten maahanmuuttajien tärkein kotouttamisen väline. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajille kielikoulutusta, tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta sekä tukea maahanmuuttajan työllistymistä.

Riittämättömien resurssien vuoksi työpoliittiseen kotoutumiskoulutukseen on usean kuukauden jonot erityisesti pääkaupunkiseudulla ja joissakin muissa kasvukeskuksissa. Kuntaliitto korostaa, että kotoutumiskoulutuksen resursseja tulee lisätä, jotta koulutusta voidaan järjestää tarvetta vastaavasti koko valtakunnan alueella.

SUOMEN KUNTALIITTO

Anu Wikman-Immonen
erityisasiantuntija